

Leder

Authors: ¹Janne Madsen, ²Erik Lindhult & ³Ulrik Gensby

Affiliation: ¹University of South-Eastern Norway, Norway; ²Mälardalen University, Sweden;

³Team Working Life, Denmark/Institute for Work and Health (IWH), Canada

Contact corresponding author: Janne Madsen; janne.madsen@usn.no

Temaet for dette nummeret er *interaksjon, dialog, samhandling og interaktiv samfunnsforskning for endring*, og vi ønsker med dette å bidra til at kunnskap og forståelsen av dette forskningsfeltet utvides. Hvordan kan interaksjon etableres, og hva blir resultatene av prosjektet? Hva kjennetegner interaktiv samfunnsforskning? Hvordan kan interaksjon og samhandling mellom praktikere og forskere i ulike roller og funksjoner se ut, og hva kan det føre til? Hva vet vi om utfordringer ved å gjennomføre denne formen for forskning, og hvordan kan dette komplekset bidra til å øke kvaliteten på både forsknings- og endringsprosessene?

Temaet er bredt og omfatter ulike retninger innenfor praksisbasert forskning, aksjonsforskning, interaktiv forskning m.m. Innenfor dette feltet er dialog og samhandling mellom praksisfeltets deltakere og forskerne av stor betydning, noe som også kommer fram av de publiserte tekstene i dette nummeret. Praksisnær, interaktiv, dialogisk forskning har vært kjent i mange årtier, men ser ut til å blomstre opp i ulike miljøer, innen ulike fagfelt og til ulike tider i de nordiske landene. Skandinavia har en framstående tradisjon av dialogisk aksjonsforskning innenfor arbeidsliv, organisasjonsutvikling og samfunnsutvikling som bygger på et demokrati som legger vekt på bred, likeverdig og dialogisk medvirkning (Eikeland, 2022; Greenwood & Levin,

©2022 Janne Madsen, Erik Lindhult & Ulrik Gensby. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to share their work (copy, distribute, transmit) and to adapt it, under the condition that the authors are given credit, that the work is not used for commercial purposes, and that in the event of reuse or distribution, the terms of this license are made clear.

Citation: Madsen, J., Lindhult, E. & Gensby, U. (2022). Leder. *Forskning og Forandring*, 4(2), 148–153. <https://doi.org/10.23865/fof.v4.3705>

1999; Gustavsen, 1992). I Sverige finnes det en levende 20-årig tradisjon av «interaktiv forskning» som legger vekt på forskning gjennom gjensidige og felles læringsprosesser mellom forskere og andre deltakere (Johannison et al., 2008; Svensson, 2002). Praksisnær forskning har gjennom en del år vært vektlagt i skolesektoren. Ulike utviklingsprosjekt har vært initiert og støttet økonomisk av Utdanningsdepartementet med krav om at skolene og en forskningsinstitusjon samarbeider. Det landsdekkende norske utviklingsprosjektet *Ungdomstrinn i utvikling* (Lødding et al., 2018) er et eksempel på dette og førte til mange forskningsartikler i tidsskrift og antologier. I Danmark har kritisk utopisk aksjonsforskning (CUAR) fått en relativt sterk posisjon. Denne retningen er basert på Birger Nielsen og Kurt Aagaard Nielsens langvarige og grundige arbeid (se f.eks. Nielsen & Nielsen, 2006) og er nå i bruk i fremtidsverksteder over hele landet. En annen og nyere utvikling ses også innenfor forskning om mobilisering av kunnskap, som en tilgang til å styrke sammenhengen mellom forskning og praksis (Gensby et al., 2019). I Sverige er samproduksjon (Lindhult & Axelson, 2021), interaktiv forskning (Ellström et al., 2020) og forskningssirkler (Holmstrand, et al., 2008) begrep og arbeidsmåter som står sterkt. Fra Finland kunne vi ha blitt inspirert av Engestrøms *change laboratories* (se f.eks. Engeström et al., 1996). Det ser ut som om vi i våre nordiske land har noen felles intensjoner om at forskning skal være nyttig og gjerne føre til forbedringer, men vi har gått litt ulike veier. Dette nummeret av FoF kan være med til å informere og oppdatere oss alle innenfor feltet på tvers av grensene.

I dette nummeret av *Forskning og Forandring* har vi publisert 7 artikler av høy kvalitet, som viser diversiteten innenfor temaet *interaksjon, dialog, samhandling og interaktiv samfunnsforskning*. Samtidig presenterer artiklene i dette nummeret også noen felles metodologiske tema for forskning som arbeider for å integrere forskning og forandring.

Temanummeret fokuserer på forskning som forener forskning og forandring, og legger særlig vekt på samspill gjennom dialog, interaktive læringsprosesser og samhandling mellom de medvirkende parter slik at det fører til gjensidig læringsutbytte. Interaktiv, handlingsorientert samfunnsforskning reiser noen metodologiske spørsmål som håndteres ulikt og utfordrer dominerende vitenskapssyn. Bidragene i temanummeret viser eksempler på slike spørsmål og utfordringer.

Et grunnleggende metodologisk spørsmål handler om posisjoner og roller både for forskerne og for deltakere fra ulike praksiser og andre kontekster som man samarbeider med. Det stilles spørsmål til den tradisjonelle forskerrollen som vitenskapelig ekspert, distansert fra og passiv i forhold til forskningsobjektet. I de publiserte artiklene åpner forfatterne for mange ulike og overlappende forståelser for posisjoner og roller (Brydon-Miller & Ortiz Aragón, 2018). Dette kan skape uklarhet og forvirring, men åpner samtidig for mange mulige forskerroller.

Et flertall av bidragene tematiserer rolleproblematikken og forsøker på ulike måter å utvikle fruktbare alternativer. Merete Cornét Sørensen og Mikkel Snorre Wilms Boysen viser i bidraget sitt til betydningen av spesifikk fagkompetanse for å kunne medvirke i

prosesser av samskapende praksiser i roller som ligger mellom en fasilitatorrolle og en ekspertrolle. Anne-Birgitte Nyhus Rohwedder, Lea Sørensen og Jan Rohwedder løfter fram insideraksjonsforsker i en organisatorisk kontekst som en fruktbar forskerrolle for å generere erfaringer med felles kunnskapsbygning. Peter Hagedorn-Rasmussen, Anita Mac, Henrik Lund, Pelle Korsbæk Sørensen og Rikke Thomsen presenterer en forskerrolle som støtter læring og forståelse gjennom et reflekterende samspill mellom kunnskapsformer innen praksisfeltet og forskningsfeltet. Mikaela Vasstrøm og Kirsten Paaby viser hvordan ulike forskerroller kan støtte medborgerinitiativ og åpne for dialog og omvendt deltakelse i bærekraftig lokal samfunnsutvikling.

Metodeutviklingen handler om ulike forskningsprosjekt hvor samfunnsaktører deltar i og bidrar til forsknings- og forandringsarbeidet, f.eks. ved å eksperimentere med ny og endret praksis med forskere i støttende roller eller som medaktører. Endringene handler også om å utvikle kunnskap og læring for forbedring av arbeidsmiljø, læringsmiljø eller lokal utvikling. Bidragene viser også ulike tilnærminger til og metoder for å samhandle og samskape kunnskap og forandring mellom samfunnsaktører og forskere. Endringene er i flere artikler fremkommet gjennom kritisk og demokratisk dialog mellom samfunnsaktører og forskere som lærer av felles utvikling og utprøving av ideer, refleksjon, analyse og vurdering, alt forankret i praksis eller ulike former for workshops.

Flertallet av forfatterne beskriver endringer i forskningen fra et dominerende vitenskapssyn mot nytenkning og alternative perspektiver. Bidragene fra Merete Cornét Sørensen og Mikkel Snorre Wilms Boysen samt av Peter Hagedorn-Rasmussen, Anita Mac, Henrik Lund, Pelle Korsbæk Sørensen og Rikke Thomsen er eksempler på dette da de henter inspirasjon fra og utvikler et pragmatisk kunnskapssyn med mulighet for å få frem den rollen som praktikernes erfaringer spiller i kunnskapsbygning. Mikaela Vasstrøm og Kirsten Paaby løfter fram et kritisk utopisk perspektiv som ramme for et kreativt og normativt fokus for aksjonsforskning om hvilket liv deltakerne ville leve. Moa Frid viser hvordan intraaktiv, materiell teoribygging med tilløp til aksjonsforskning kan åpne for nye muligheter for praksisbasert utvikling.

Dette er samtidig sentrale refleksjoner, metodespørsmål og bidrag i utviklingen av interaktiv, handlingsorientert samfunnsforskning. Pragmatisme og kritisk teori er to grunnleggende retninger innenfor handlingsorientert samfunnsforskning som kan være transformative og frigjørende fra ulike former for maktutøvelse (Johansson & Lindhult, 2008). En annen dimensjon av denne typen av samfunnsforskning er en ambisjon om at demokratisering av forskning og endringsarbeidet både skal være et middel og et mål. Noe som også er viktig i en nordisk kontekst (Gunnarsson et al., 2016). Dette løftes frem i flere av bidragene, f.eks. for å utvikle en demokratisk medvirkning for barn i skolen, økt medvirkning i lokal samfunnsutvikling eller for en likeverdig, demokratisk dialog mellom forskere og samfunnsaktører.

I alle bidrag i dette nummer av *Forskning og Forandring* finner vi ulike former for arbeidsmåter og metoder som går ut over tradisjonelle forskningsmetodikk og som

forhåpentlig kan inspirere leserne og i eget forskningsarbeid og praksis til å veve kunnskapsutvikling og endring sammen og selv ta steg videre for å realisere det betydelige potensiale som ligger i interaktiv, handlingsorientert samfunnsforskning.

Dette temanummeret har sju bidrag, som her presenteres litt mer inngående:

Merete Cornét Sørensen og Mikkel Snorre Wilms Boysen undersøker betydningen forskeres domenespesifikke fagkompetanse har i en aksjonsforskerrolle som spenner mellom å være fasilitator med utgangspunkt i brukernes interesser og en faglig ekspert som drives av egne spesifikke forskningsinteresser. Med utgangspunkt i prosjekterfaringer fra utvikling av kreative og estetiske praksiser innenfor det pedagogiske feltet viser forfatterne hvordan domenespesifikk faglig ekspertise kan ha avgjørende positiv betydning for hvordan forskerne inngår i konkrete, samskapende prosesser. Denne ekspertisen har også betydning for hvordan resultatene av endringsprosessene kan analyseres, vurderes og forstås. Både forskernes spesifikke kompetanse innenfor det estetiske domenet og deres generelle pedagogiske og forskningsmessige kompetanser kunne inspirere og kvalifisere pedagogenes arbeid med barna.

Anne-Birgitte Nyhus Rohwedder, Lea Sørensen og Jan Rohwedder bruker begrepet insideraksjonsforskere når forskeren med ansvaret for forskningsprosessen samtidig er fullverdig medlem av organisasjonen hvor forskningen finner sted. Basert på forfatternes egne empiriske erfaringer viser artikkelen nytten av insiderforskning idet de presenterer en undersøkelse av hvordan en rekke intervensjoner knyttet til insideraksjonsforskningens første-, andre- og tredjepersons forskningspraksis bidrar til økt organisatorisk endringskapasitet.

Som kontrast til dette utvikler Peter Hagedorn-Rasmussen, Anita Mac, Henrik Lund, Pelle Korsbæk Sørensen og Rikke Thomsen lærende kartlegging som metode for å involvere praktikere i å utforske og definere problemstillinger i deres arbeidsliv. Forfatterne belyser hvordan kritisk, utforskende og demokratisk dialog om slike tema kan føre til læringsprosesser. Utgangspunktet er pragmatisk, lærende aksjonsforskning, hvor demokratisering både forstås som en prosess og mål. Læring skapes transaksjonelt i møtet mellom forsker og arbeidspraksis hvor deltakernes erfaringer og kunnskap perspektiveres og og forstyrres i møtet med relevante forskningsbegrep. Både deltakerne fra arbeidsplassen og forskerne lærer og erfarer, og relevant forståelse og handlingskompetanse utvikles.

Mikaela Vasstrøm og Kirsten Paaby tar utgangspunkt i en aksjonsforskningsprosess med borgerinitiativer i Oslo og «ByKuben», Oslo kommunes senter for byøkologi, og undersøker hvordan det kan skapes rom for deltakelse mellom borgere og kommunale planleggere med *utgangspunkt* i borgernes initiativer. Inspirert av omsittingsteori og teorier om rom for deltakelse og kritisk utopisk aksjonsforskning, diskuteres hvordan ulike forskerroller kan åpne rom for dialog og omvendt deltakelse i bærekraftig lokal samfunnsutvikling. Forfatterne viser hvordan aksjonsforskerens «dobbelbevegelser» mellom borgere og det kommunale system kan «bidra

til å sette kritisk-utopiske bevegelser i spill som insisterer på muligheten for mer demokratiske fremtider».

I artikkelen «Collaboration, movement, and change: An intra-active action research approach» beskriver Moa Frid en intra-aktiv vinkling på aksjonsforskning. Frid er i en tidlig fase i prosjektet sitt og beskriver først og fremst sitt teoretiske grunnlag. Dette gjør hun ut fra en problemstilling som setter fokus på sentrale begreper og mulighetene for å foranledige og støtte endring med intra-aktiv forskning. For alle vi som ikke er så godt inne i dette relativt nye fagfeltet åpner denne teksten bl.a. for å se tydelige sammenhenger mellom intra-aktiv forskning og aksjonsforskning. En lærerik og interessant artikkel, kanskje vi får lov å lese mere fra dette prosjektet etter hvert som det skrider frem?

I læreplanene for de offentlige skolene i våre skandinaviske land legges det vekt på at elever skal både ha mulighet for å lære seg å ta initiativer og medvirke i læringsprosesser og felles beslutningsprosesser. I forskningsprosjektet som utfordrer tradisjonelle måter å undervise kroppsøving (physical education and health) på, tar Lindberg og Hedenborg tak i nettopp dette med undervisning som støtter og utfordrer barna til å utforske bevegelser og realisere sine egne ideer. Sirkus engasjerer, men setter også store krav til kompetansen, og dermed til læringsprosessene, men også til sluttproduktet; å mestre en ferdighet. Forfatterne stiller spørsmålet om medvirkning og deltagelse også øker fallhøyden hvis produktet ikke blir som forventet. Studien viser helt åpenbart til nye innfallsvinkler for undervisning og medvirkning i kroppsøving, men man kan også trekke paralleller til andre fag og andre situasjoner i skolen, hvor medvirkning kanskje kan økes ved å presentere et, for elevene, uventet opplegg, øke deltakelsen og den demokratiske medvirkningen.

Thingstrup, Prins og Smidt mener at samarbeid mellom foreldre og barnehager ofte er regissert av barnehagen og etter dens agenda. I forskningsprosjektet deres har de snudd dette ved å undersøke hvordan barnehager har respondert på foreldres og lokalsamfunnets behov og perspektiv og har skapt sammenhenger mellom barnehagens aktiviteter og lokalsamfunnet. Det er ikke så enkelt å etablere og jobbe i nye situasjoner, med andre utfordringer og rammer enn det man er vant til, men forfatterne beskriver relativt klart hva de har gjort, slik at vi som lesere kan sette oss inn i og forstå den kompliserte konteksten. De viser hvordan deltakende forankring i lokalsamfunnet skapte et potensiale for å påvirke og forme deltakernes forståelse, posisjoner og relasjoner, men de viser også at risikoen for, ureflektert, å fortsette i den tradisjonelle, eksisterende praksisen fremdeles er til stede.

Referanser

Brydon-Miller, M. & Ortiz Aragón, A. (2018). The 500 hats of the action researcher.

I A. Bilfeldt, M. S. Jørgensen, J. Andersen & K. A. Perry (Red.), *Den ufærdige fremtid – aksjonsforskningens potentialer og utfordringer* (s. 19–47). Aalborg Universitetsforlag.

- Ellström, P. E., Elg, M., Wallo, A., Berglund, M. & Kock, H. (2020). Interactive research: Concepts, contributions and challenges. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 31(8), 1517–1537. <https://doi.org/10.1108/JMTM-09-2018-0304>
- Eikeland, O. (2022). *På sporet av en syvende forfatning. Aristoteles og den norske samarbeidsmodellen – makt, dialog og organisasjonslæring*. New Deal Publishing.
- Engeström, Y., Virkkunen, J., Helle, M., Pihlaja, J. & Poikela, R. (1996). The change laboratory as a tool for transforming work. *Lifelong learning in Europe*, 1(2), 10–17.
- Gensby, U., Limborg, H. J., Dyreborg, J., Bengtsen, E. & Malmros, P. Å. (2019). *Mobilisering af forskningsbaseret viden om arbejdsmiljø: Bedre sammenhæng mellem forskning og praksis «Knowledge mobilization in working environment research: Bridging research and practice»*. Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur.
- Greenwood, D. J. & Levin, M. (2007). *Introduction to action research. Social research for social change*. Sage Publishing.
- Gunnarsson, E., Hansen, H. P., Nielsen, S. B. & Sriskandarajah, N. (2016). *Action research for democracy. New ideas and perspectives from Scandinavia*. Routledge.
- Gustavsen, B. (1992). *Dialogue and development. Theory of communication, action research and the restructuring of working life*. Assen/Maastricht.
- Holmstrand, L., Härnsten, G. & Löwstedt, J. (2008). The research circle approach: A democratic form for collaborative research in organizations. I A. B. Shani, S. A. Mohrman, W. A. Pasmore, B. Stymne & N. Adler (Red.), *Handbook of collaborative management research* (kap. 9). Sage. <https://dx.doi.org/10.4135/9781412976671.n9>
- Johannisson, B., Gunnarsson, E. & Stjernberg, T. (2008). *Gemensamt kunskapande – den interaktiva forskningens praktik*. Växjö University Press.
- Johansson, A. W. & Lindhult, E. (2008). Emancipation or workability? Critical versus pragmatic scientific orientation in action research. *Action Research*, 6(1), 95–115. <https://doi.org/10.1177/1476750307083713>
- Lindhult, E. & Axelsson, K. (2021). The logic and integration of coproductive research approaches. *International Journal of Managing Projects in Business*, 14(1), 13–35. <https://doi.org/10.1108/IJMPB-07-2020-0215>
- Lødding, B., Gjerustad, C., Rønsen, E., Bubikova-Moan, J., Jarness, V. & Røsdal, T. (2018). *Sluttrapport fra evalueringen av virkemidlene i satsingen Ungdomstrinn i utvikling (NIFU-rapport 2018:32)*. <https://www.nifu.no/publications/1676734/>
- Svensson, L., Brulin, G., Ellström, P. E. & Widegren, Ö. (Red.). (2002). *Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik*. Arbetslivsinstitutet.